

ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER HAKKINDA İNCELEME YAPILMASINA DAİR RAPOR

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun 13/05/2009 tarihli ikinci toplantısında, Komisyon üyesi İzmir Milletvekili Sn. Canan ARITMAN'ın Komisyon Başkanlığına sunmuş oldukları 22/04/2009 tarihli Erken Yaşta Zorla Evlilikler Olgusunun Komisyon Gündemine Alınması konulu dilekçesi gündeme alınmış, yapılan değerlendirme sonrasında Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Alt Komisyonun oluşturulmasına karar verilmiştir.

Alt Komisyonunda görev yapacak Komisyon üyeleri aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

ADI VE SOYADI	UNVANI	PARTİSİ	SEÇİM BÖLGESİ
ÖZNUR ÇALIK	BAŞKAN	AK PARTİ	MALATYA
AYLA AKAT ATA	ÜYE	DTP	BATMAN
CANAN ARITMAN	ÜYE	CHP	İZMİR
FATİH ÖZTÜRK	ÜYE	AK PARTİ	SAMSUN
GÜLŞEN ORHAN ¹	ÜYE	AK PARTİ	VAN

13/05/2009 tarihinde çalışmalarına başlayan Alt Komisyon; TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun aynı tarihte aldığı 4 sayılı kararına dayanarak görev yapmıştır.

Çalışma süresi içinde TBMM'de resmi olarak 8 toplantı yapan Alt Komisyon; konu hakkında bilgi edinmek üzere akademisyenler, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından yetkililer ile sivil toplum kuruluşlarından temsilciler davet ederek görüşlerini almış; Raporun yazım aşamasında yararlanmak üzere ilgili üniversiteler, kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşlarından bilgi ve belgeler temin etmiştir.

Alt Komisyon, erken yaşta evlilikler olgusunu yerinde incelemek ve araştırmak adına Kırıkkale, İzmir, Şanlıurfa ve Diyarbakır illerinde inceleme programı düzenlemiştir.

Alt Komisyon tarafından yapılan toplantılar ile bu toplantılara Alt Komisyonu bilgilendirmek üzere katılan kurum, kuruluş ve kişiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

TOPLANTI NO/TARİHİ	DİNLENİLEN KURUM KURULUŞ VE KİŞİLER
1. TOPLANTI (13/05/2009)	Alt Komisyon Başkanı Seçimi
2. TOPLANTI (25/05/2009)	Komisyon Çalışmalarında İzlenecek Yöntem
3. TOPLANTI (03/06/2009)	1- Doç. Dr. Ayşen GÜRCAN Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürü 2- Prof. Dr. Hasan Tahsin FENDOĞLU Başbakanlık İnsan Hakları Kurulu Başkanı 3- Süreyya KAVAKLI Başbakanlık İnsan Hakları Kurulu Başkanlığı

¹ Van Milletvekili Sn. Gülşen Orhan'ın, TBMM Başkanlık Divanı üyeliğine seçilmesi sebebiyle Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu üyeliği ve dolayısıyla Erken Yaşta Evlilikler Hakkında İnceleme Yapılmasına Dair Alt Komisyon üyeliği Rapor tamamlanmadan sona ermiştir.

	<p>Psikolog Araştırmacı 4- Esengül CİVELEK Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürü</p>
4. TOPLANTI (08/06/2009)	<p>5- Tülin KUŞGÖZOĞU Çocuk İstismarının ve İhmalinin Önlenmesi Derneği Temsilcisi 6- Atilla AYDEMİR SODEV Temsilcisi 7- Halime GÜNER Uçan Süpürge Derneği Başkanı 8- Selen DOĞAN Uçan Süpürge Derneği Genel Koordinatörü 9- Nesrin SEMİZ Başkent Kadın Platformu Temsilcisi</p>
5. TOPLANTI (25/06/2009)	<p>10- Prof. Dr. Ayşe AKIN Başkent Üniversitesi Kadın Hastalıkları Doğum ve Halk Sağlığı Uzmanı 11- Prof. Dr. Yakın ERTÜRK ODTÜ Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi (BM Kadına Yönelik Şiddet Özel Raportörü) 12- Dr. M. Rifat KÖSE Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürü 13- Leyla Coşkun Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdür Yardımcısı 14- Gülsüm BÜKER Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Hukuk Müşaviri 15- Müslüm SAYLI İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğü Asayiş Dairesi Başkan Yardımcısı 16- Asuman ERDOĞAN İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü Şube Müdürü 17- Hicran ÇETİN Milli Eğitim Bakanlığı – Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü Uzman Psikolojik Danışman 18- Dr. Ayten EROL Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı – Din İşleri Yüksek Kurulu Eğitim Uzmanı 19- Ceren Seda ERDEM Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı – Çalışma Genel Müdürlüğü Çalışma Uzmanı 20- Servet KAYA Adalet Bakanlığı – Kanunlar Genel Müdürlüğü Tetkik Hakimi</p>

6. TOPLANTI (5/10/2009)	<p>21- İbrahim ER Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürü</p> <p>22- İbrahim Etem YAMAN Milli Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Genel Müdür Yardımcısı</p> <p>23- Fatma Nurdan TORNACI Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdür Yardımcısı</p> <p>24- Dr. M. Rıfat KÖSE Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürü</p> <p>25- Dr. Rukiye GÜL Sağlık Bakanlığı-Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü Daire Başkanı</p> <p>26- Dr. Emel ÖZDEMİR ŞAHİN Sağlık Bakanlığı-Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürlüğü Şube Müdürü Vekili</p>
7. TOPLANTI (5/11/2009)	Taslak Rapor Üzerinde Görüşmeler
8. TOPLANTI (9/11/2009)	Taslak Rapor Üzerinde Görüşmeler

TBMM Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu, 9/12/2009 tarihli altıncı toplantısında, 7/1/2010 tarihli yedinci toplantısında ve 20/1/2010 tarihli sekizinci toplantısında Alt Komisyonun çalışmalarını görüşmüş ve aşağıda adı geçen uzmanları dinlemiştir.

7/1/2010

Dr. M. Rıfat Köse – Sağlık Bakanlığı Ana Çocuk Sağlığı ve Aile Planlaması Genel Müdürü

Mustafa Döner – İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürü

20/1/2010

İbrahim Ural – Başbakanlık Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu Başuzmanı

Gerek yukarıda yapılan yeni dinlemeler gerekse Alt Komisyon Raporunun Komisyonunda yapılan değerlendirilmesi üzerine Alt Komisyon Raporunda bazı değişiklikler ve ilaveler yapılması zarureti doğmuş olup, ekteki Rapor bu doğrultuda hazırlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

A. GİRİŞ

Erken yaşta evlilikler dünyanın her bölgesinde gözlenmekle birlikte özellikle az gelişmiş veya Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde çok daha yaygın ve yoğun olarak yaşanmaktadır.

“Çocuk” ve buna bağlı olarak “erken evlilik” kavramlarının tanımları kaynağına göre değişse de küresel ölçekte kabul edilen görüş, 18 yaş altını “çocuk” ve bu yaştan önce yapılan evlilikleri de “erken evlilik” olarak değerlendirmektedir. Türk Medeni Kanununun 124 üncü maddesi evlenme ehliyeti için 17 yaş sınırını belirlemiş olmakla beraber “erken yaşta evlilikler” terimi bu Raporda 18 yaşın altında yapılan evlilikler anlamına gelmektedir.

Ülkemizde erken yaşta evlilikler uzun yıllardan beri var olan bir olgu olmasına rağmen toplumun çoğunluğu tarafından bir “sorun” olarak değerlendirilmemektedir. Evliliğin en önemli meşruluk kaynaklarından birisinin toplumsal mutabakat olduğu ve bu evliliklerin de daha çok bu mutabakat çerçevesinde gerçekleştiği görülmektedir. Ataerkil ve geleneksel toplum yapısı erken yaşta evlilikleri normalleştirmiş ve meşrulaştırmıştır.

Halen ülkemiz genelinde yapılan her dört evlilikten birinin, bazı bölgelerimizde ise her üç evlilikten birinin çocuk evliliği olduğu bilinmektedir. Ancak tespitlerin doğru yapılabilmesi, sebeplerin ve sonuçların ortaya sağlıklı bir şekilde konulabilmesi için gerekli olan veri tabanı elimizde mevcut değildir. Hemen hemen tüm toplumlarda evliliğin hukuki meşruluğundan çok toplumsal mutabakatı daha fazla önem arz etmektedir. Bu durum çoğu zaman kamu kurumlarının da evliliğe aynı çerçeveden bakmalarına neden olmuş ve kamu kurumlarının büyük çoğunluğunun bugüne kadar konuyla yeterince ilgilenemediği tespit edilmiştir.

Erken yaşta evlilikler ekonomik yetersizlik, yanlış ve eksik bilgilerden kaynaklanan geleneksel ve dini inançlar, eğitimsizlik, aile içi şiddet, toplum baskısı, mülkiyet unsuru gibi sebeplerle ortaya çıkmaktadır. TBMM çatısı altında ilk kez özel olarak ele alınan ve raporu hazırlanan erken yaşta evliliklerin ortadan kalkması için toplumun bilinçlendirilmesi, toplumda farkındalık yaratılması, normalleşen ve meşrulaşan bu evliliklerin sağlıklı yapısının kamuoyuyla paylaşılması temel hedefler olarak belirlenmiştir.

Çocuk hakları açısından bakıldığında hem erkek hem de kız çocuklar için bir ihlal söz konusu olmakla birlikte kız çocuklarının erkeklerden çok daha erken yaşta evlendirilmeleri ve bu evliliğin sonuçlarının kızlar açısından daha ciddi sakıncalar doğurması Raporun kız çocuklar üzerinde daha fazla yoğunlaşmasına sebep olmuştur.

Erken yaşta yapılan evlilikler kadınların toplumdaki eşitsiz konumunu pekiştirmekte ve hayat tercihlerini azaltmaktadır. Kadınları eğitimsizlik, yoksulluk, cahillik ve bağımlılık kısır döngüsüne hapseden bu evlilikler onların geleceğe dair hayallerini de ellerinden almaktadır. Erken yaşta yapılan evliliklerin bir çocuk hakkı, kadın hakkı ve insan hakkı ihlali olduğu kabul edilmiştir.

B. ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER İLE İLGİLİ MEVZUAT

1) ULUSAL MEVZUAT

a) Anayasa

Türk Hukuk sisteminde eşitlik ilkesine ilişkin temel kural Anayasanın “Kanun önünde eşitlik” başlıklı 10 uncu maddesinde yer almaktadır. Bu maddeye göre;

“Herkes dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.

Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet, bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.

Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun hareket etmek zorundadırlar.”

Ayrıca cinsiyete dayalı ayrımcılığın önlenmesi ve kadın-erkek eşitliğinin sağlanmasını teminen, söz konusu maddeye, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yapılan ve 21/5/2004 tarihinde yürürlüğe giren değişiklikle **“Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür.”** hükmü eklenmiştir.

Anayasanın “Eğitim ve öğrenim hakkı ve ödevi” başlıklı 42 nci maddesine göre;

“Kimse, eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz...”

“İlköğretim kız ve erkek bütün vatandaşlar için zorunludur ve Devlet okullarında parasızdır...”

“Devlet, maddi imkânlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar...”

Ayrıca Anayasanın “Milletlerarası anlaşmaları uygun bulma” başlıklı 90 ıncı maddesine göre;

“Usulüne göre yürürlüğe konulmuş milletlerarası anlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası anlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası anlaşma hükümleri esas alınır.” denmektedir.

b) 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu

Türk Medeni Kanununun;

“Fiil ehliyetinin genel koşulları”nı düzenleyen 10 uncu maddesine göre;

“Ayırt etme gücüne sahip ve kısıtlı olmayan her ergin kişinin fiil ehliyeti vardır.”

“Erginlik” başlıklı 11 inci maddesine göre;

*“Erginlik onsekiz yaşın doldurulmasıyla başlar.
Evlenme kişiye ergin kılar.”*

“Ergin kılınma” başlıklı 12 nci maddesine göre;

“Onbeş yaşını dolduran küçük, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabilir.”

Yukarıdaki hükümlerden de anlaşılacağı üzere, Medeni Kanunumuza göre ergin olma yaşı onsekizdir. Ancak bazı hallerde “erken ergin olma” dediğimiz durumlar da söz konusu olabilmektedir. Erken ergin olma iki şekilde olur:

- a) Evlenme ile ergin olma,
- b) Mahkeme kararı ile ergin kılınma.

1 Ocak 2002’den itibaren yürürlüğe giren yeni Türk Medeni Kanunu Anayasada yer alan “cinsler arasındaki ayrımcılığı” yasaklayan maddelere uygun düzenlemeler içermektedir. Önceki Kanunda kadın-erkek için farklı olan evlenme yaşı kadın-erkek farkı gözetilmeksizin ülkemiz şartlarına ve çağdaş eğilimlere uygun olarak yükseltilmiştir. Böylece erken yaşta evlenmenin sakıncaları önlenmek istenmiştir.²

Türk Medeni Kanunu evlenme ehliyetinin koşullarından biri olan “yaş” konusunu 124 üncü maddesinde düzenlemiştir. Buna göre;

“Erkek veya kadın onyediyi yaşını doldurmadıkça evlenemez.

Ancak, hâkim olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebilir. Olanak bulunduğkça karardan önce ana ve baba veya vasi dinlenir.”

Ülkemizde Medeni Kanunumuzun kabul edilmesinden bu yana bu konuda halkın bilinçlendiği ve eğitildiği göz önünde tutulmak suretiyle önemli bir kurum olan aile hayatının kurulmasında kadınlar için onbeş yaşın bitirilmesi yeterli görülmemiştir. Evlenme yaşı itibariyle ayrımın erkek ve kadın arasında yapılmasının da anlamlı olmadığı açıktır. Bu sebeple evlenme yaşı kadın ve erkek için onyediyi yaşın bitirilmesi olarak kabul edilmiştir.³ Bu yaş sınırlamasıyla onyediyi yaşını doldurmuş reşit olmayan bireyler anne-baba rızasıyla evlenebilirken, ailelerin ve küçüklerin rızası olsa dahi onyediyi yaşın altındaki kişilerin evlendirilmesi olağanüstü durumlar hariç mümkün değildir.

Kanun maddesinde geçen olağanüstü durum ve pek önemli sebep kavramlarından kasıt genellikle kadının hamile veya çocuk sahibi olduğu durumlardır. Hâlihazırda bir arada yaşamaya başlayan çiftlerde veya kadının mağdur olduğu diğer hallerde de hâkim onaltı yaşını doldurmuş bireylerin evlenmesine izin verebilir. Burada anne-babanın rızası şart değildir, sadece mümkünse görüşleri alınır.

---

² Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/148, 182, 187, 284,285) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2006, s.49

³ Türk Medeni Kanunu Tasarısı, 723 Esas Numaralı Komisyon Raporu, Madde Gerekeçleri, Madde 124, s.64

Türk Medeni Kanununun 134 üncü maddesine göre;

“Birbiriyle evlenecek erkek ve kadın, içlerinden birinin oturduğu yer evlendirme memurluğuna birlikte başvururlar.

Evlendirme memuru, belediye bulunan yerlerde belediye başkanı veya bu işle görevlendireceği memur, köylerde muhtardır.”

Türk Medeni Kanununun 142 nci maddesine göre;

“Evlendirme memuru, evleneceklerden her birine birbiriyle evlenmek isteyip istemediklerini sorar. Evlenme, tarafların olumlu sözlü cevaplarını verdikleri anda oluşur. Memur, evlenmenin tarafların karşılıklı rızası ile kanuna uygun olarak yapılmış olduğunu açıklar.”

Türk Medeni Kanununun 143 üncü maddesine göre;

“Evlenme töreni biter bitmez evlendirme memuru eşlere bir aile cüzdanı verir.

Aile cüzdanı gösterilmeden evlenmenin dinî töreni yapılamaz.

Evlenmenin geçerli olması dinî törenin yapılmasına bağlı değildir.”

Türk Medeni Kanununun yukarıdaki ilgili maddelerinden de anlaşılacağı üzere hukuken geçerliliği olan tek nikâh resmi nikâhtır. Nikâh öncesinde ilgili mercilere başvurulması ve sonrasında evliliğin nüfus kütüğüne kaydedilmesi zorunludur.

c) 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu

Türk Ceza Kanununun “Çocukların cinsel istismarı” başlıklı 103 üncü maddesine göre;

“(1) Çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Cinsel istismar deyiminden;

a) Onbeş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış,

b) Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar,

Anlaşılır.

(2) Cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi durumunda, sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

(3) Cinsel istismarın üstsoy, ikinci veya üçüncü derecede kan hısmı, üvey baba, evlat edinen, vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, sağlık hizmeti veren veya koruma ve gözetim yükümlülüğü bulunan diğer kişiler tarafından ya da hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle veya birden fazla kişi tarafından birlikte gerçekleştirilmesi hâlinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.

(4) *Cinsel istismarın, birinci fıkranın (a) bendindeki çocuklara karşı cebir veya tehdit kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi halinde, yukarıdaki fıkralara göre verilecek ceza yarı oranında artırılır.*

(5) *Cinsel istismar için başvuru için başvuru için cebir ve şiddetin kasten yaralama suçunun ağır neticelerine neden olması halinde, ayrıca kasten yaralama suçuna ilişkin hükümler uygulanır.*

(6) *Suçun sonucunda mağdurun beden veya ruh sağlığının bozulması halinde, onbeş yıldan az olmamak üzere hapis cezasına hükmolunur.*

(7) *Suçun mağdurun bitkisel hayata girmesine veya ölümüne neden olması durumunda, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunur.”*

Kanun metninde çocukların cinsel istismarı fiilleri suç olarak tanımlanmış; erişkin kişilere karşı işlenen fiiller açısından cinsel saldırı ifadesi kullanılmasına rağmen, çocuklar açısından cinsel istismar ifadesi kullanılmıştır.⁴

Türk Ceza Kanununun “Çocukların cinsel istismarı” başlıklı 103 üncü maddesinin birinci fıkrasına göre, 15 yaşından küçük çocuklara karşı ister rızasıyla isterse cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel istismar suçü üç yıldan sekiz yıla kadar, ikinci fıkrasına göre istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleşmesi durumunda ise sekiz yıldan onbeş yıla kadar hapis cezası verilebilecektir.

Toplumumuzda aileler onbeş yaşından küçük kız çocuklarını evlendirmektedirler. Bu durum bir şekilde fark edildiği takdirde sanık ile annesi ve babası ve mağdurenin annesi ve babası hakkında bu suçta iştiraktan dolayı adli işlem yapılmaktadır. Mağdure onyediy yaşına gelip sanıkla resmi evlilik yapsa bile, mülga 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 434 üncü maddesine benzer bir düzenleme yeni Türk Ceza Kanununda bulunmadığından evlilikle bu cezadan kurtulma imkânı olamamaktadır. Dolayısıyla mağdurenin kocası (sanık), annesi, babası, kayınpederi ve kayınvalidesi bu suçtan yargılanmakta ve ceza almaktadırlar.⁵

Türk Ceza Kanununun “Reşit olmayanla cinsel ilişki” başlıklı 104 üncü maddesine göre;

“Cebir, tehdit ve hile olmaksızın, onbeş yaşını bitirmiş olan çocukla cinsel ilişkide bulunan kişi, şikâyet üzerine, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

Söz konusu maddede reşit olmayan kişiyle cinsel ilişki bağımsız bir suç olarak tanımlanmasına rağmen onbeş yaşını doldurmuş bir çocuk gayri resmi olarak evlendirildiğinde, bu çocukla cinsel ilişkiye giren eş, şikâyet edilmediği sürece cezalandırılmamaktadır. Burada şikâyet hakkı sadece mağdura tanınmıştır. Mağdurun şikâyeti yoksa kişi cezalandırılmayacaktır.⁶

18 yaşından küçük kişilerin yargı kararıyla ergin olsalar bile çocuk olduklarından bu şikâyet kavramını ne derece sağlıklı değerlendirebilecekleri tartışmaya açıktır.⁷ Onbeş

⁴ *Töre ve Namus Cinayetleri ile Kadınlara ve Çocuklara Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan (10/148, 182, 187, 284,285) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2006, s.35*

⁵ *Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 28/02/2007 tarihli 2007/29 E. 2007/1609 K. Sayılı Kararı*

⁶ *Yargıtay 5. Ceza Dairesinin 01/05/2007 tarihli 2007/3649 E. 2007/3120 K. Sayılı Kararı*

⁷ *KAYA, Servet (Adalet Bakanlığı) 25/6/2009 tarihli Altı Komisyon Toplantı Tutanağı*

yaşında bir kız çocuğunun kendisine eş olarak seçilen kişiyi hapse girmesi pahasına şikâyet etmesi çok zordur; zira bu durumun sonucu en çok söz konusu kızı mağdur edecektir.

Türk Ceza Kanunu açısından genel olarak baktığımızda çocuk kızla gayri resmi olarak evlenecek olan evliliğin faili erkek için 103 üncü ve 104 üncü madde kapsamında bir cezalandırılma söz konusudur. Ayrıca, bu evliliğe destek veren, cevaz veren yasal temsilci, veli ya da vasi için de azmettiren kişi olarak Türk Ceza Kanununun 38 inci maddesi kapsamında aynı ceza öngörülmektedir.⁸

Türk Ceza Kanununun “Azmettirme” başlıklı 38 inci maddesine göre;

“Başkasını suç işlemeye azmettiren kişi, işlenen suçun cezası ile cezalandırılır.”

Türk Ceza Kanununun “Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören” başlıklı 230 uncu maddesine göre;

“(1) Evli olmasına rağmen, başkasıyla evlenme işlemi yaptıran kişi, altı aydan iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Kendisi evli olmamakla birlikte, evli olduğunu bildiği bir kimse ile evlilik işlemi yaptıran kişi de yukarıdaki fıkra hükmüne göre cezalandırılır.

(3) Gerçek kimliğini saklamak suretiyle bir başkasıyla evlenme işlemi yaptıran kişi, üç aydan bir yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(4) Yukarıdaki fıkralarda tanımlanan suçlardan dolayı zamanaşımı, evlenmenin iptali kararının kesinleştiği tarihten itibaren işlemeye başlar.

(5) Aralarında evlenme olmaksızın, evlenmenin dinsel törenini yaptıranlar hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir. Ancak, medeni nikâh yapıldığında kamu davası ve hükmedilen ceza bütünü sonuçlarıyla ortadan kalkar.

(6) Evlenme akdinin kanuna göre yapılmış olduğunu gösteren belgeyi görmeden bir evlenme için dinsel tören yapan kimse hakkında iki aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.”

Söz konusu kanun maddesinden de açıkça anlaşıldığı üzere halk arasındaki adıyla dini nikâh veya imam nikâhının resmi anlamda hiçbir geçerliliği olmadığı gibi resmi nikâhı olmayanlara dini nikâh kıyanlar cezalandırılırlar.

d) 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu

Çocuk Koruma Kanununun 3 üncü maddesine göre;

“Çocuk: Daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi; bu kapsamda,

Korunma ihtiyacı olan çocuk: Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal ve istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu...

İfade eder.

Türk hukuk sisteminde, çocuk gelin tanımının kanuna göre değiştiğini söylemek mümkündür. Türk Medeni Kanununa göre 17 yaşını doldurmamış kızlar, Türk Ceza Kanununa göre 15 yaşını doldurmamış kızlar, Çocuk Koruma Kanununa göre 18 yaşını

---

⁸ KAYA, Servet, a.k.

doldurmamış kızlar çocuk gelin sayılmaktadır. Kanunlar arasında bir çelişkinin varlığı söz konusudur.⁹ Bu olgu erkek çocuklar için de geçerlidir.

e) 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun

Ailenin Korunmasına Dair Kanunun 1 inci maddesine göre;

“Türk Medenî Kanununda öngörülen tedbirlerden ayrı olarak, eşlerden birinin veya çocukların veya aynı çatı altında yaşayan diğer aile bireylerinden birinin veya mahkemece ayrılık kararı verilen veya yasal olarak ayrı yaşama hakkı olan veya evli olmalarına rağmen fiilen ayrı yaşayan aile bireylerinden birinin aile içi şiddete maruz kaldığını kendilerinin veya Cumhuriyet Başsavcılığının bildirmesi üzerine Aile Mahkemesi Hâkimi meselenin mahiyetini göz önünde bulundurarak re'sen aşağıda sayılan tedbirlerden bir ya da birkaçına birlikte veya uygun göreceği benzeri başka tedbirlere de hükmedebilir:

Kusurlu eşin veya diğer aile bireyinin;

- a) Aile bireylerine karşı şiddete veya korkuya yönelik söz ve davranışlarda bulunmaması,*
- b) Müşterek evden uzaklaştırılarak bu evin diğer aile bireylerine tahsisi ile bu bireylerin birlikte ya da ayrı oturmakta olduğu eve veya işyerlerine yaklaşmaması,*
- c) Aile bireylerinin eşyalarına zarar vermemesi,*
- ç) Aile bireylerini iletişim araçları ile rahatsız etmemesi,*
- d) Varsa silah veya benzeri araçlarını genel kolluk kuvvetlerine teslim etmesi,*
- e) Alkollü veya uyuşturucu herhangi bir madde kullanılmış olarak şiddet mağdurunun yaşamakta olduğu konuta veya işyerine gelmemesi veya bu yerlerde bu maddeleri kullanmaması,*
- f) Bir sağlık kuruluşuna muayene veya tedavi için başvurması.”*

Resmi nikâhları olmadığı için çocuk evliliklerin mağdurları 4320 sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanunun bu koruyucu tedbirlerinden de genel olarak yararlanamamaktadırlar. Kanunun uygulanmasında hâkimler arasında bir birlik sağlanamamış olması dikkat çekicidir. Hâkimlerin bir kısmı Kanunu sadece resmi evliliklere uygularken, bir kısmı resmi evlilik koşulu aramaksızın gayri resmi evlilikler söz konusuysen de Kanunu uygulamaktadırlar.

---

⁹ AKIN, Ayşe (Başkent Üniversitesi) 25/6/2009 tarihli Alt Komisyon Toplantı Tutanağı

2) ULUSLARARASI MEVZUAT

a) İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 1948 yılında ilan ettiği İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Türkiye’de 1949 yılında Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Beyannamenin 16 ncı maddesine göre;

*“Yetişkin her erkeğin ve kadının, ırk, yurttaşlık veya din bakımlarından herhangi bir kısıtlamaya uğramaksızın evlenme ve aile kurmaya hakkı vardır.
Evlenme sözleşmesi, ancak evleneceklerin özgür ve tam iradeleriyle yapılır...”*

b) Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)

Birleşmiş Milletlerce 1979 yılında kabul edilen ve Türkiye’nin 1985 yılından bu yana taraf olduğu “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi”nin 1 inci maddesine göre;

“İşbu Sözleşme’ye göre Kadınlara karşı ayırım deyimi kadınların medeni durumlarına bakılmaksızın ve kadın ile erkek eşitliğine dayalı olarak politik, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni ve diğer alanlardaki insan hakları ve temel özgürlüklerinin tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanılmasını engelleyen veya ortadan kaldıran veya bunu amaçlayan ve cinsiyete bağlı olarak yapılan herhangi bir ayırım, mahrumiyet veya kısıtlama anlamına gelecektir.”

Aynı Sözleşmenin 16 ncı maddesine göre ise;

“Taraf Devletler kadınlara karşı evlilik ve aile ilişkileri konusunda ayırımı önlemek için gerekli bütün önlemleri alacaklar ve özellikle kadın-erkek eşitliği ilkesine dayanarak kadınlara aşağıdaki hakları sağlayacaklardır:

Evlenmede erkeklerle eşit hak;

Özgür olarak eş seçme ve serbest ve tam rıza ile evlenme hakkı;

Evlilik süresince ve evliliğin son bulmasında aynı hak ve sorumluluklar;

Medeni durumlarına bakılmaksızın, çocuklarla ilgili konularda ana ve babanın eşit hak ve sorumlulukları tanınacak, ancak her durumda çocukların çıkarları en ön planda gözetilecektir;

Çocuk sayısına ve çocukların ne zaman dünyaya geleceklerine serbestçe ve sorumlulukla karar vermede ve bu hakları kullanabilmeleri için bilgi, eğitim ve diğer vasitalardan yararlanmada eşit haklar...”

“Çocuğun erken yaşta nişanlanması veya evlenmesi hiçbir şekilde yasal sayılmayacak ve evlenme aşgari yaşının belirlenmesi ve evlenmelerin resmi sicile kaydının mecburi olması için, yasama dâhil gerekli tüm önlemler alınacaktır.”

c) Çocuk Hakları Sözleşmesi

Birleşmiş Milletler tarafından 1990 tarihinde yürürlüğe konan Çocuk Hakları Sözleşmesi, Türkiye’de 1995’te uygulanmaya başlanmıştır.

Çocuk Hakları Sözleşmesinin 1 inci maddesi ile 18 yaşına kadar olan her birey çocuk sayılmıştır. Sözleşmenin 12 nci maddesine göre;

“Taraş devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanirlar...”

Sözleşmenin 36 ncı maddesinde;

“Taraş devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.” denilmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

A. ERKEN YAŞTA EVLİLİKLERİN SEBEPLERİ

1) Sosyo-Ekonomik Gerekçeler:

Çocukların erken yaşta evlendirilmelerinin çeşitli sebepleri olmakla birlikte bunlar arasında en öne çıkanları sosyo ekonomik gerekçelerdir.

Özellikle kız çocukları bazı ailelerde ekonomik bir yük olarak görülmektedir. Kimi zaman sofradan bir tabağın eksilmesi fikri dahi aileler için küçük yaşta evlilikleri teşvik edici bir unsurdur. Ayrıca kızlar evlendirilirken başlık parası adı altında kendilerine biçilen değer karşılığında ailelerine kazanç sağlamaktadırlar. Hem üzerlerindeki ekonomik yükü hafifletmek hem de başlık parası yoluyla aileye gelir getirmek için aileler kızlarını çocuk yaşta evlendirmektedirler.

Ailenin içinde bulunduğu geçim sıkıntısı ve nüfuz fazlalığı ekonomik durumu iyi olan ailelere kız vermede rekabet yaşanmasına yol açmakta ve kimi zaman kızlar da daha rahat bir hayat ve zengin eş hayaliyle bu evliliklere gönüllü görünmektedirler. Baba evinde çektiği maddi sıkıntılardan ve çocuk yaşta katlanmak zorunda bırakıldığı iş yükünden kurtulacağını hayal eden kızlar evliliği bir çıkış yolu olarak görmektedirler.

Sonuç olarak çocukların erken yaşta evlendirilme sıklığı ile ailenin yoksulluğu arasında doğru orantı mevcuttur. Yapılan araştırmalar ekonomik sıkıntı içinde olmayan ailelerin kırsalda dahi çocuklarını erken yaşta evlendirme eğilimi içinde olmadıklarını göstermektedir.

2) Gelenekler, Görenekler ve Dini İnançların Yanlış Algısı:

Gelenekler, görenekler ve dini inançların yanlış algılanması erken yaşta evlenmeyi hızlandırabilmektedir.

Geleneksel aile, kız çocuğunu, aileye belirli bir zaman için emanet edilmiş bir varlık olarak görmekte ve kızın asıl yuvasının evlendiği eşinin yuvası olduğunu düşünmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin yaratmış olduğu ayrımcılık sonucunda özellikle kız çocuklarının gözü açılmadan evlendirilmesinin gerektiği düşünülmektedir.

Küçük yaşta yapılan evlilikle kocaya itaatin ve yeni yuvaya uyumun daha kolay sağlanacağına inanılmaktadır. Erkek aileleri de kendilerine uyumu daha kolay olsun diye mümkün olduğunca küçük yaşta gelin almak istemektedirler.

Kız çocuklarının bir an önce bir erkeğin himayesine sokulmasıyla, gelebilecek cinsel taciz ve şiddetten korunabileceği sanılmaktadır. Ayrıca, bu evliliklerin genç kızların karşı cinsle evlilik dışı ilişkiye girmelerine ve hamile kalmalarına engel olacağı kanaati yaygın bir düşünce olarak görülmektedir.

Egemen zihniyet tarafından kadına biçilen rollerin yanı sıra toplumsal yaşamda çocuklar bir kıskaç altına alınarak temel hak ve hürriyetlerinden yoksun bırakılmaktadırlar. Evlilik çoğu zaman gidilecek tek yol olarak gösterilmekte ve dayatılmaktadır.

Çevresinde kendi yaşlılarının evlenmesi, ailesinde erken yaşta evlenenlerin çoğunlukta olması çocukları olumsuz örneklerin etkisinde kalarak evliliğe özendirilmektedir. Bölgelerde, eğitilmiş, kendini yetiştirmiş bireylerin çocuklara olumlu rol modeller olarak sunulması sağlıklı aileler oluşturmak açısından çok önemlidir.

3) Eğitimsizlik:

Eğitim seviyesi düşük ailelerin çocuklarının da çoğu durumda eğitim seviyelerinin düşük oldukları ve düşük sosyo-kültürel yapıdaki ailelerin çocuklarında erken yaşta evliliklerin daha sık yaşandığı gözlenmektedir.

Genel eğilim erkek çocuklarının belirli bir düzeyde eğitim görüp, askerlik yaptıktan ve bir iş sahibi olduktan sonra evlenmeleri yönündedir. Bu durum erkeklerin nispeten ileriki yaşlarda evlenmelerine sebep olmaktadır.

Bunun yanında kız çocukları eğitimlerini erken yaşta bırakmaya zorlanmaktadır. Kızların eğitimlerini tamamlamaları gerekli görülmemektedir; zira ailenin kısıtlı ekonomik kaynakları erkek çocukların eğitimi için harcanmaktadır. Ayrıca ergenlik dönemine girmeleriyle birlikte fiziksel anlamda dikkat çekmeye başlayan kız çocuklarının eğitimleri aileleri tarafından nişanlama veya evlendirme gerekçesiyle yarıda kesilmektedir.

4) Aile İçi Şiddet:

Aile içi şiddet, geçimsizlik, baskı, çocuk sevgisinin yokluğu, küçük yaşlarda anne veya babadan birinin kaybedilmesi ve üvey anne veya babaya sahip olunması çocuklarda evlenme sonucunda bu durumdan kurtulunacağı inancını geliştirmekte ve erken yaşta evliliklere yol açmaktadır.

5) Toplum Baskısı ve Kullanılan Dil:

Başta kızlar olmak üzere çocuklara yapılan “Evde kalırsın”, “Bahtın kapanır”, “Yaşın geçerse seni kimse almaz”, “Bir an önce evlen ve çocuk yap” ve benzeri baskılar da erken yaşta evliliklerin önünü açmaktadır.

Türkçede erken yaşta evlilikleri onaylayan birçok atasözünün ve deyimnin olduğu dikkat çekmektedir:¹⁰

“Kız beşikte çeyiz sandıkta”

“On beşindeki kız ya erdedir ya yerde”

“Demir tavında, dilber çağında”

“Erken evlenen döl alır, erken kalkan yol alır.”

“Erken evlenen yanılmamış.”

---

¹⁰ DOĞAN, Selen (Uçan Süpürge) 8/6/2009 tarihli Alt Komisyon Toplantı Tutanağı

6) Evlilik Çeşitleri ve Mülkiyet Unsuru:

Ataerkil ailelerde gençlere evlilikleriyle ilgili karar verme veya tercihte bulunma hakkı tanınmamaktadır. Bu anlamda Türkiye’de var olan evlilik çeşitlerine de bakmamız gerekir. Bunlardan bazıları; berdel, beşik kertmesi, başlık parası evliliği, kan bedeli evliliği, kuma evliliği, levirat, sororat, akraba evliliğidir.

Berdel, gelin değiş tokuşunun gerçekleştiği bir çeşit evlilik töresidir. Bu evliliklerde bir aile, genellikle yoksulluk sebebiyle, başka bir aileden gelin almak için kendi kızını gelin olarak o aileye vermektedir. Berdelde kızlardan biri evlilik yaşında olsa bile ona karşılık verilecek diğer kızın yaşı önemsenmemekte, çok küçük yaşta olması bu gayri resmi evliliğe engel olmamaktadır.

Beşik kertmesi, birbirlerine yakın ya da çok samimi, iyi anlaşılan, birbirlerini seven iki ailenin bu sevginin ve dostluğun ileride de sürmesi için karşıt cinsten çocukları olduğunda onları daha beşikteyken nişanlamalarıdır.

Başlık parası bazı bölgelerde damadın evlenirken gelinin ailesine ödemesi gereken para veya maldır.

Kan bedeli evliliği öldürülen kişinin kan bedeli olarak para, altın, ev ve tarlanın yanında kızların da verilmesi şeklinde gerçekleşir.

Kuma evliliğinde erkek ilk karısının dışında bir veya birden çok kadınla daha gayri resmi olarak evlilik gerçekleştirmektedir.

Levirat, ölen kardeşin karısının, bekâr olan erkek kardeşle evlendirildiği veya evli olan erkek kardeşin ikinci eşi yapıldığı törelerden kaynaklanan bir evlilik çeşididir.

Sororat ise erkeğin karısı öldüğü zaman, karısının bekâr olan kız kardeşiyle yani baldızıyla evlenmesidir.

Akraba evliliğinde mülkiyet etkeni belirleyici unsurdur. Yakın akrabaların çocuklarının evlendirilmesiyle malın başkasına gitmemesi, aile içinde kalması amaçlanmaktadır.

Yapılan araştırmalar erken yaşta evlilik yaşayan çocukların kaderci ve kabullenici tavırlar sergilediğini ortaya koymaktadır. Erken yaşta evlilik yapan çocukların bazıları yaptıkları evliliklerin sebeplerini “Amcaoğluna yok denilemez”, “Kısmetmiş”, “Büyüklerin sözünden çıkılmaz, söz hakkı yok”, “Ailesi istediği için berdel oldu”, “Arap geleneğinde erken evlenilir”, “Ağabeyim âşık olduğu kıza kavuşsun diye berdel gittim”, “Adetlere göre 14 yaşında evlenilir”, “Başlık parası için berdel yapıldı”, “Ailemin zoruyla başlık parası için evlendim” gibi sözlerle ifade etmektedirler.¹¹

¹¹ AYDEMİR, Atilla (SODEV) 8/6/2009 tarihli Alt Komisyon Toplantı Tutanağı

7) Diğer Sebepler:

Bunların dışında tacize veya tecavüze uğrayan kız çocuklarının tecavüzcüsüyle ya da başka birisiyle hemen evlendirilmesi, kaçma veya kaçırılma gibi durumlar da erken yaşta evliliklere sebep olmaktadır.

Ayrıca zorunlu göç sebebiyle insanların yaşadığı ekonomik ve kültürel kaos erken yaşta evlilikleri artıran faktörler arasındadır.

B. ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER VE EĞİTİM

Dünyada birçok çalışma ve rapor erken evliliklerle yetersiz eğitimin ilişkisini ortaya koymaktadır. Bunlara göre ebeveynlerin ve çocukların eğitim düzeyi düştükçe erken evliliklerin oranı artmaktadır. Erken yaşta evlilikleri önlemenin temel unsuru eğitimidir. Eğitimsizliğin önüne geçemeyen toplumlarda erken evliliklerin de önlenmesi imkânsız hale gelmektedir.

Eğitim, erken yaşta evliliklerin hem sebebi hem de sonucudur. Evlilik yaşını yükseltmenin en iyi yolu çocukların eğitime kavuşmasıdır. Türkiye’de kadınların %20’sinin hala okur-yazar olmaması Cumhuriyetin kuruluşunda kadına verilen hakların devlet tarafından hiçbir dönemde tam olarak uygulanmadığını göstermektedir. Başta eğitim hakkı olmak üzere mevcut yasaların uygulanmasının sağlanması gerekmektedir.¹²

Ayrıca eğitim, bireyin hayatına ilişkin temel karar mekanizmalarında daha etkin olmasını sağlayarak ve bilinç geliştirerek dolaylı olarak da olsa evliliklerin ertelenmesine sebep olmaktadır.¹³

Birçok kültürde ebeveynler yatırımlarının boşa gideceğini düşündüklerinden evlendikten sonra baba evini terk edecek olan kızlarının eğitimine yatırım yapmama eğilimi içindedirler.¹⁴ Özellikle sosyoekonomik durumu düşük aileler, kızlarını okula göndermemekte veya gönderse bile evlendirmek için okuldan geri almaktadırlar.

Türkiye’de de erken yaşta evlendirilen çocukların öncelikle eğitim yaşamları kesintiye uğramaktadır. Eğitim haklarından mahrum edilmiş olan çocuklar, üretime katılma yani bir meslek sahibi olma ve çalışma haklarından da yoksun bırakılmaktadır. Bu durum özellikle kızların ekonomik özgürlükleri olmadan eğitimsizlik, yoksulluk ve bağımlılık döngüsüne hapsedilmesine yol açmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü’nden konuyla ilgili edinilen veriler şu şekildedir:

---

¹² ERTÜRK, Yakın (ODTÜ) 25/6/2009 tarihli Alt Komisyon Toplantı Tutanağı

¹³ GÜRAN, Ayşen (Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü) 3/6/2009 tarihli Alt Komisyon Toplantı Tutanağı

¹⁴ Çocuk Evliliği ve Hukuk, UNICEF, New York, 2008, s.36

Tablo 1- Mart 2009 - İlköğretime Özürsüz Devamsız Öğrencilerin Devamsızlık Nedenleri (20 Gün ve Üstü)

		Kız	Erkek	Toplam
Ekonomik, Sosyal, Kültürel Boyut	Öğrenim gördüğü yerde 6.-8. sınıfların bulunmaması	643	278	921
	Ailevi nedenler	7.867	3.999	11.866
	Ekonomik yetersizliği nedeniyle giderlerin karşılanamaması	704	582	1.286
	Erken evlilik ve nişanlanma	675	18	693
	Geleneksel nedenler	4.273	700	4.973
	Göçerler	1.467	935	2.402
	Sağlık nedeniyle devamsız	2.169	2.395	4.564
Engellilik Hali	Görme engelli ve/veya görme bozukluğu	104	86	190
	İşitme engelli	133	147	280
	Ortopedik	430	505	935
	Zihinsel engellilik	2.193	3.008	5.201
Çalıştırılan Çocuklar	Mevsimlik gezici ve geçici tarım işçiliğinde çalıştırılan çocuklar	739	477	1.216
	Sanayide ve hizmet sektöründe çalıştırılan çocuklar	150	352	502
	Sokakta çalıştırılan çocuklar	8	128	136
	Ev hizmetlerinde çalıştırılan çocuklar	942	190	1.132
Nüfus Kaydıyla İlgili Sorunlar	Nüfus yaşıyla fiziki yaşının farklılığı	4.962	2.418	7.380
Diğer Nedenler		30.943	18.333	49.276
Toplam		58.402	34.551	92.953

Tablo 2- Mart 2009 E-okul Verilerine Göre İllerde ERKEN EVLİLİK VE NİŞANLANMA NEDENİYLE İlköğretime Devamsız Çocukların Dağılımı

Erken Evlilik ve Nişanlanma				
	İLLER	Kız	Erkek	Toplam
1	ADANA	13	0	13
2	ADYAMAN	6	0	6
3	AFYONKARAHİSAR	1	0	1
4	AĞRI	115	1	116
5	AKSARAY	3	0	3
6	AMASYA	0	0	0
7	ANKARA	2	0	2
8	ANTALYA	7	0	7
9	ARDAHAN	2	0	2
10	ARTVİN	0	0	0
11	AYDIN	0	0	0
12	BALIKESİR	3	0	3
13	BARTIN	0	0	0
14	BATMAN	11	1	12
15	BAYBURT	1	0	1
16	BİLEÇİK	0	0	0
17	BİNGÖL	1	0	1
18	BİTLİS	9	0	9
19	BOLU	0	0	0
20	BURDUR	3	0	3
21	BURSA	5	1	6
22	ÇANAKKALE	4	0	4
23	ÇANKIRI	0	0	0
24	ÇORUM	0	0	0

25	DENİZLİ	3	0	3
26	DİYARBAKIR	56	1	57
27	DÜZCE	1	0	1
28	EDİRNE	10	0	10
29	ELAZIĞ	4	0	4
30	ERZİNCAN	1	0	1
31	ERZURUM	13	1	14
32	ESKİŞEHİR	1	0	1
33	GAZİANTEP	40	0	40
34	GİRESUN	0	0	0
35	GÜMÜŞHANE	0	0	0
36	HAKKÂRİ	8	1	9
37	HATAY	21	0	21
38	İĞDIR	4	1	5
39	ISPARTA	1	0	1
40	İSTANBUL	13	2	15
41	İZMİR	13	3	16
42	KAHRAMANMARAŞ	19	0	19
43	KARABÜK	0	0	0
44	KARAMAN	0	0	0
45	KARS	16	0	16
46	KASTAMONU	0	0	0
47	KAYSERİ	6	0	6
48	KIRIKKALE	2	1	3
49	KIRKLARELİ	2	0	2
50	KİRŞEHİR	5	0	5
51	KİLİS	6	0	6
52	KOCAELİ	5	0	5
53	KONYA	2	0	2
54	KÜTAHYA	2	0	2
55	MALATYA	5	0	5
56	MANİSA	16	0	16
57	MARDİN	23	0	23
58	MERSİN	33	1	34
59	MUĞLA	3	0	3
60	MUŞ	39	1	40
61	NEVŞEHİR	3	0	3
62	NİĞDE	3	0	3
63	ORDU	0	0	0
64	OSMANİYE	7	0	7
65	RİZE	0	0	0
66	SAKARYA	0	0	0
67	SAMSUN	8	0	8
68	SİİRT	21	1	22
69	SİNOP	0	0	0
70	SİVAS	3	0	3
71	ŞANLIURFA	17	0	17
72	ŞIRNAK	15	0	15
73	TEKİRDAĞ	6	0	6
74	TOKAT	5	0	5
75	TRABZON	0	0	0
76	TUNCELİ	0	0	0
77	UŞAK	1	0	1
78	VAN	19	1	20
79	YALOVA	1	1	2
80	YOZGAT	7	0	7
81	ZONGULDAK	0	0	0
Genel Toplam		675	18	693

Türkiye’de 5.356.922’si erkek ve 5.006.523’ü kız olan toplam 10.363.445 öğrenci ilköğretime devam ederken, Tablo 1’de görüldüğü gibi ilköğretime özürsüz şekilde 20 gün ve üstünde devamsızlık yapan öğrencilerin sayısı Mart 2009 itibarıyla 92.953’tür. Bu öğrencilerden 58.402’si kız, 34.551’i erkek öğrencidir. Erken evlilik ve nişanlanma sebebiyle devamsızlık gösteren toplam 693 öğrenciden ise 675’i kız, 18’i erkek öğrencidir. Tablo, kızlar aleyhine belirgin bir farklılığı ortaya koymaktadır.

Tablo 2’de erken evlilik ve nişanlanma sebebiyle devamsız çocukların Mart 2009 itibarıyla illere göre dağılımı verilmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu illerimizdeki çocukların devamsızlığının diğer illere göre daha fazla olması dikkat çekicidir.

Nüfusun en yoksul kesiminde yer alan, maddi imkânsızlıklar nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ailelere çocuklarının okula devam etmeleri şartıyla, “Şartlı Eğitim Yardımı” yapılmaktadır. 2003 yılında başlayan bu program kapsamında; Mart 2008’de yapılan değişiklikle birlikte;

İlköğretime devam eden	erkek öğrencilere 20 TL/Ay kız öğrencilere 25 TL/Ay
Ortaöğretime devam eden	erkek öğrencilere 35 TL/Ay kız öğrencilere 45 TL/Ay

yardım verilmektedir.

2009 yılı Eylül ayı itibarıyla 2.066.869 öğrencimize 260,83 milyon TL ödenmiştir. Bu yardımlar özellikle kız çocuklarının ilk ve orta öğretimde okullaşma oranlarını artırmaktadır. Şartlı eğitim yardımı ve öğrencilere verilen burslar artırılarak devam ettirilmelidir.

C. ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER VE SAĞLIK

Erken yaşta evlilikler çoğu zaman **erken annelik** demektir. Erken yaşta gebelik ve yapılan doğumlar anne ve bebek için tehlike oluşturmaktadır; çünkü çocukların vücutları henüz hamilelik ve doğum stresini kaldıracak kadar olgunlaşmamıştır.

Çocukların çoğu aile planlaması hakkında da bilinçli olmadıklarından bakamayacakları sayıda çocuk sahibi olmaktadır.

Bu evliliklerde HIV/AIDS de dâhil olmak üzere cinsel yolla bulaşan hastalıklara yakalanma olasılığı artmaktadır.

Ayrıca genç gebelerin doğum öncesi bakım alması da zor olmaktadır. Bu çocuklar genelde ekonomik özgürlüğe ve karar alma özgürlüğüne sahip olmadıklarından hizmete ulaşamamaktadırlar.

Gebe olan bütün adolesanlar tıbbi açıdan riskli grup olarak değerlendirilmektedir. 15-19 yaş arasındaki genç kadınların doğum sırasında yaşamlarını kaybetme riskinin yirmili yaşlardaki kadınlara oranla iki ile beş kat daha fazla olduğu bilinmektedir. Ayrıca

sosyoekonomik durum, hekim kontrolü, doğum öncesi bakım alıp alamama, beslenme, adolesan gebelikte risk durumunu belirler.

Hamilelik, bir adolesan için ciddi psikolojik etkilenimlere neden olabilir. Adolesan dönemde bir genç kızda anne olabilecek bedensel gelişme tamamlanmadığı gibi doğacak çocuğa bakabilecek ve bu yükü kaldırabilecek bilgi birikimi ve sorumluluk bilinci de gelişmemiştir. Bu nedenle adolesan annelerde emosyonel stres ve sosyal sorunlar daha yoğun yaşanmakta ve bu sorunlar doğal olarak bebeği, aileyi ve toplumu etkilemektedir.¹⁵

Adolesan Anneler ve Bebeklerinde Karşılaşılan Tıbbi ve Psikososyal Sorunlar

Tıbbi

Anneler

Vücut ağırlığı artışının yetersiz olması
Şişmanlık, vücut ağırlığında aşırı artış
Preeklampsia
Anemi
Cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar
Baş-pelvis uyumsuzluğu
Ağır hemorajiler
Doğum sonrası sorunlar
Sık gebelik
Genel iyilik halinin bozulması
Anne ölümleri

Bebekler

Düşük doğum ağırlığı
Prematüre doğum
Ani bebek ölümü sendromu
Akut enfeksiyonlar
Kazalar
Bebek ölümleri

Psikososyal

Öğretim kurumlarına devam etmeme
Sosyal aktivitelerde sınırlılık
İş fırsatlarının kaybı
Yoksulluk
Boşanma ve ayrılma
Sosyal izolasyon
Stres/depresyon
Madde kullanımı
Sık gebelik

Gelişme geriliği
İstismar
Davranış bozuklukları/madde kullanımı
Okul başarısızlığı ve okulu bırakma
İşsizlik/yoksulluk
İstenmeyen gebelik

Adolesanlar ve Bazı Veriler

Raporda, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) sonuçları kullanılmıştır. **TNSA, diğer resmi rakamlara göre gerçeğe en yakın verileri sunan çalışmalardan biri olarak değerlendirilmesine rağmen 15 yaş altı grubu ele almaması açık kalmış bir alanı işaret etmektedir;** çünkü erken yaşta evliliklerin en vahim sonuçlarını aslında bu 15 yaş altı çocuklar yaşamaktadırlar.

TNSA 2008 sonuçlarına göre Türkiye’de 13.227.500 adolesan vardır. Ergenlerin genel nüfusa oranları azalma eğiliminde olmakla birlikte sayısal önemi zaman içinde devam etmektedir.

¹⁵ *Evlilik Değil Evcilik, Sosyal Demokrasi Vakfı, 2009*

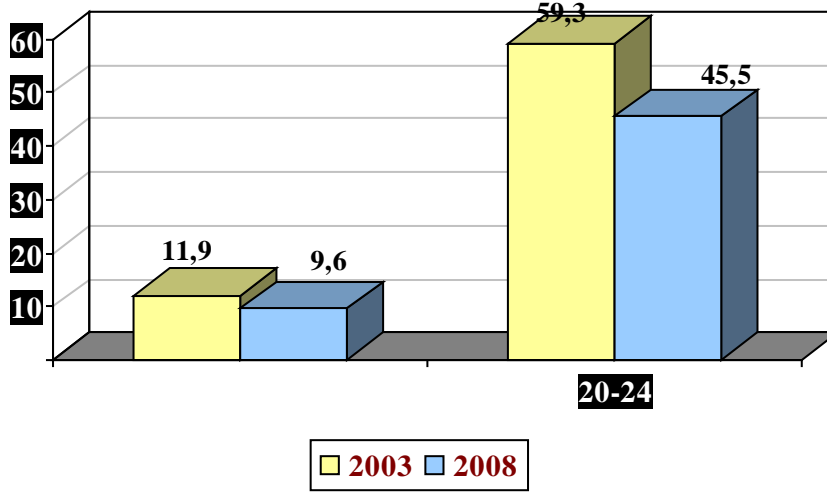
TNSA 2008 sonuçları, Türkiye’de ilk kez 25-29 yaş grubundaki doğurganlık hızının 20-24 yaş grubundaki doğurganlık hızından daha yüksek olduğunu göstermektedir. 2008 yılında anne olma yüzdesi; 17 yaş için 1,3, 18 yaş için 6,6, 19 yaş için 9,4’tür. Araştırma tarihinde gebe olanların yüzdesi; 17 yaş için 3,1, 18 yaş için 3,1, 19 yaş için 3,5’tir.

Tablo 3- Türkiye’de 15-19 Yaş Evlilikler

15-19 YAŞ EVLİLİKLER		
	EVLI DEĞİL	EVLI
1998	84,8	15,2
2003	88,1	11,9
2008	90,4	9,6

TNSA sonuçlarına göre 1998’de %15,2 olan 15-19 yaş evlilikleri, 2003’te %11,9 ve 2008’de %9,6 olarak tespit edilmiştir. **Genel eğilim bu yaş aralığındaki evliliklerde azalma yönündedir.**

Şekil 1- Türkiye’de Adölesan Dönemde Evlilik (2003, 2008 TNSA)

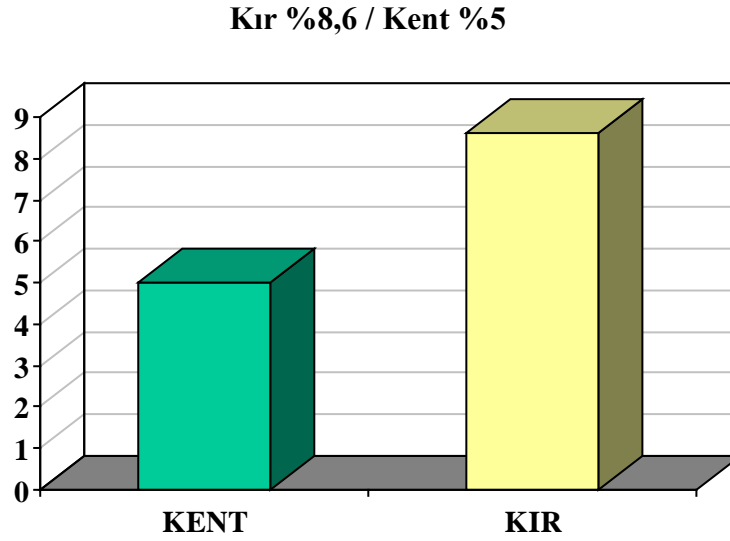

Tablo 4- Türkiye’de Doğum Öncesi Bakım/Eğitim (TNSA 2008)

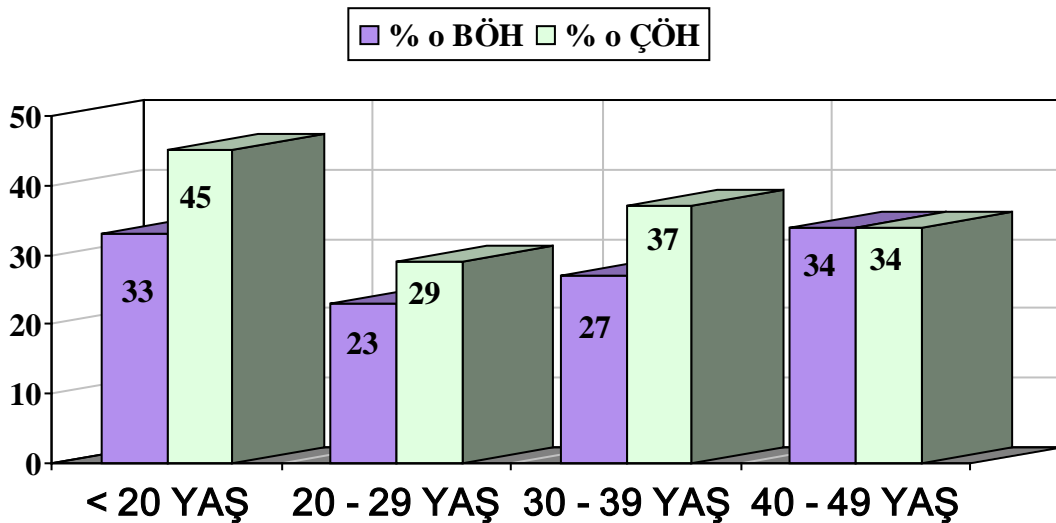
	Doktor %	Ebe/hemşire %	Hiç kimse
Eğitimi Yok, Temel Eğitim Tamamlamamış	74,4	3,8	21,5
Temel Eğitim 1. Kademe	90,5	2,8	6,5
Temel Eğitim 2. Kademe	95,4	1,7	2,9
Yüksek Okul ve Üniversite	98,4	0,9	0,5

Tablo'da görüldüğü gibi eğitim seviyesi yükseldikçe doktordan doğum öncesi bakım alan kadınların sayısı artarken, ebe veya hemşireden bakım alan kadınların sayısı azalmaktadır. Genelde ise yine eğitilmiş kadınlar doğum öncesi bakıma daha çok başvurumaktadırlar. **Eğitimi olmayan veya temel eğitimi tamamlamamış kadınlarda doğum öncesi bakım almama oranı %21,5 iken yüksek okul ve üniversite mezunu kadınlarda doğum öncesi bakım almama oranı sadece %0,5'tir.**

Şekil 2- Türkiye'de 15-19 Yaş Grubu Evli Ergenlerde Çocuk Doğurmaya Başlayanların Yüzdesi (TNSA 2008)

Şekil 3- Türkiye'de Doğumdaki Anne Yaşına Göre Bebek ve 5 Yaş Altı Çocuk Ölüm Hızları (TNSA 2008)

Bebek ve 5 yaş altı çocuk ölüm oranının 20 yaş altında anne olanlarda tüm yaş gruplarına göre daha fazla olması dikkat çekicidir.

D. ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER VE TOPLUMSAL YAŞAM

Adolesanlar, toplumsal olarak olgunlaşmamış bireyler olarak tanımlanmaktadır. Bu yaş grubundaki bireylerin, gerekli toplumsal rollere uyum sağlayamadıkları ve toplumsal gelişimlerini tamamlayamadıkları kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu yaş aralığında evlenen çocuklarda, evlilik sonrasında, arkadaşlarından kopma, özgüven eksikliği, toplumsal faaliyetlere katılımdan uzaklaşma gibi sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca ruhsal ve bedensel gelişimin tamamlanmamış olması çocuklarda çeşitli hastalıklara ve psikolojik rahatsızlıklara yol açabilmektedir.

Kız çocukları kendilerini koruyamayacak yaşta ve cahil olarak evlendirilmeleri durumunda, eşleri tarafından fiziksel, duygusal, sözel ve hatta cinsel şiddete maruz kalabilmektedirler. Bu evliliklerde aile içi şiddet, geçimsizlik ve bunun sonucunda boşanmalar ve hatta intiharlar görülmektedir.

Kayıp çocukların kaybolma sebeplerinden en önemlisi erken yaşta yapılan evliliklerdir. Özellikle kız çocuklarının biyo-psiko ve sosyal gelişiminin tamamlanmamış olması ve bununla beraber çocuk sahibi olunması, bireyin yaşam evrelerini sağlıklı geçirip, sağlıklı bir kişilik yapısı geliştirmesini ve yaşam olaylarına çözümleyici yaklaşımlar göstermesini engeller niteliktedir. Kendi ergenlik sorunlarını halletmeden önce anne baba olan bu ailelerin çocukları sorunlu olabilmektedir.¹⁶

Geleneksel ev içi rolleri pekiştiren erken yaşta evlilikler, hazır olmadıkları bir yaşta henüz kendileri çocukken, aile, ev, çocuk vb. sorumlulukların altına giren bireylerde fiziksel ve ruhsal açıdan çöküntü oluşturmaktadır. Sosyal baskıyı artıran ve kadının ev içine hapsolmesine neden olan bu tarz evlilikler, kadının statüsünün düşmesine yol açmaktadır.

E. ERKEN YAŞTA EVLİLİKLER VE DİN

Türkiye de dâhil dünyanın birçok yerinde gençlerin çocuk sayılabilecek yaşta evlendirilme gerekçesinin, dine dayandırılmaya çalışıldığı gözlenmektedir. Fakat meşrulaştırmaya çalışılan bu durumun ilmi ve dini bir temeli yoktur.

Kur'an-ı Kerim evlenme akdini sorumlulukları ağır bir sözleşme olarak kabul etmiş, evliliği eşlerin karşılıklı sorumlulukları yerine getirdikleri ve kendilerine düşen ödevleri yapmayı taahhüt ettikleri bir güven sözleşmesi olarak değerlendirmiştir. Tarafların hür iradesi olmadan böyle bir sözleşmeden söz edilemez.

Öte yandan, evliliğin hiçbir zorlama olmaksızın tarafların özgür iradeleriyle gerçekleşmesi ve denklik de dâhil kadınların her türlü hakkının gözetilmesi, ailede kalıcı huzuru ve mutluluğu sağlamanın önemli bir yolu olduğu kadar, İslâm dininin genel ilkelerinin ve Hz. Peygamber'in sünnetinin gösterdiği bir duyarlılığın da gereğidir.¹⁷ Hz. Aişe'nin, Hz. Peygamber'le evlendiğinde 17 veya 18 yaşında olduğunu gösteren birçok hadis rivayeti bulunmaktadır.

¹⁶ FENDOĞLU, Hasan Tahsin (Başbakanlık İnsan Hakları Kurulu Başkanlığı) 3/6/2009 tarihli Alt Komisyon Toplantı Tutanağı

¹⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı Van İl Müftüleri Seminer Sonuç Bildirgesi mad.6

Kur'an-ı Kerim'de: "Yetimleri nikâh çağına gelene kadar deneyin; onlarda olgunlaşma görürseniz mallarını kendilerine verin" (en-Nisâ: 4/6) mealindeki âyetten mallarını idare edebileceği çağın, aynı zamanda evliliği de idare edebilecek çağ olacağı anlaşılmaktadır. Bu âyette yetimlerin evlendirilmesi için ergenlik/büluğ çağına gelmelerinin yanı sıra reşit olmalarının gerekliliği de vurgulanmaktadır.¹⁸

Bu çerçevede kişilerin bizzat evlenme akdini yapmalarının uygun olduğu çağ evlenme rüşdüne erdikleri çağdır. Burada yaşanan çağın sosyolojik, psikolojik şartları ve bireylerin biyolojik gelişiminin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Osmanlı döneminde mahkemeler çoğunluğun içtihadına göre hüküm vermekte iken 1917 tarihli Aile Hukuku Kararnamesinin 6 ncı maddesi ile küçüklerin evlendirilmesi yasaklanmıştır.

İslam Hukuku ile idare edilen Osmanlı Devleti hem küçüklerin evlendirilmesini yasaklamış hem de evlenme yaşına gelmiş gençlerin velileri istemese de evlenebileceklerini ve akdi bizzat yapabileceklerini kabul etmiştir.

Osmanlı Devleti zamanında evlenecek olan kişilere kadılar mahkeme başkanı olarak izinname verirler ve imamlar bugünkü belediye memurlarının yaptığı işi yaparak evlendirmeyi gerçekleştirir, bunu da kütüğe yazarak tescilini sağlarlardı. Bu uygulamadan da anlaşılacağı üzere **İslâm dinine göre nikâhta; rıza, denklik, alenilik, ilan, tescil gibi belli şartlar aranmaktadır.**¹⁹ Ülkemizdeki resmi nikahta da bu şartların tamamı mevcut olup dinen aranan şartlar yerine getirilmiş olmaktadır. Dolayısıyla yukarıda bahsi geçen dinen aranan şartları ihtiva eden resmi nikah, aynı zamanda dini nikahın hükmünü de yerine getirmektedir.

---

¹⁸ EROL, Ayten (Diyanet İşleri Başkanlığı) Bilgi Notu

¹⁹ EROL, Ayten (Diyanet İşleri Başkanlığı) 25/6/2009 tarihli Alt Komisyon Toplantı Tutanağı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ALT KOMİSYON TARAFINDAN ANKARA DIŞINDA YAPILAN İNCELEMELER

A. KIRIKKALE

20/10/2009 tarihinde Kırıkkale İlinde yapılan inceleme programına;

Alt Komisyon Başkanı Malatya Milletvekili Öznur ÇALIK, Samsun Milletvekili Fatih ÖZTÜRK, Komisyon Uzman Yardımcısı Sezen CİVELEK katılmıştır.

Bilgilendirme Toplantısı:

Program kapsamında Kırıkkale Valiliği'nde gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısına katılanlar şu şekildedir:

Vali Hakan Yusuf GÜNER
Kırıkkale Belediyesi Başkanı Veli KORKMAZ
İl Emniyet Müdürü Salim AKÇA
İl Jandarma Komutanı Alparslan EVREN
İl Milli Eğitim Müdürü Mehmet PEKER
İl Sağlık Müdürü Dr. Ergül DEMİRAL
İl Sağlık Müdürlüğü Psikologu Şule DOĞRUYUSEVER
İl Müftüsü Osman ŞARKLI
Sosyal Hizmetler İl Müdürü Zühtü BOZDEMİR
Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünden Sosyal Çalışmacı Muradiye ORAL
Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğünden Sosyal Çalışmacı Nagihan FERSON
KÜ Sosyoloji Bölümü Başkanı Doç. Dr. Dolunay ŞENOL
KÜ Tıp Fakültesi Çocuk Sağlığı Hastalıkları Uzmanı Dr. Elif Pınar ÇAKIR
Muhtarlar Derneği Başkanı Naci TEKİNAY
Kırıkkale Kent Konseyi Gençlik Meclisi Başkanı Hayal ÖZÇİM
Yağmur Eğitim Gönüllüleri Derneğinden Sibel YAŞAR
Kırıkkale Sevgi Anneleri Derneği Başkanı Mediha KUŞDEMİR

Toplantıda;

Kırıkkale'de erken yaşta evliliklerin yaygın olduğu, bu evliliklerin birçoğunun resmi kayıtlara yansımadağı, ülke genelinde erken yaşta evliliğin sürmesinde etken olan nedenlerin Kırıkkale için de geçerli olduğu, erken yaşta evlenmiş olan çiftlerin eğitim seviyelerinin diğer çiftlere göre düşük olduğu, kız çocuklarının erken yaşta evlenme oranının erkek çocuklarından oldukça yüksek olduğu belirtilmiştir.

Genel olarak Kırıkkale ilinde mevcut verilerin durum tespiti için yeterli olmamasına rağmen sorunun ciddiyetini gösterdiği, konuyla ilgili daha fazla bilimsel araştırma ve çalışma yapılması gerektiği, ihbar müessesesinin çalıştırılması gerektiği, kadınların eğitiminden ziyade erkeklerin eğitiminin önemli olduğu, yazılı ve görsel medyada konunun ele alınmasının, spot filmlerle topluma anlatılmasının yararlı olacağı ifade edilmiştir.

B. İZMİR

21/10/2009 tarihinde İzmir İlinde yapılan inceleme programına;

Alt Komisyon Başkanı Malatya Milletvekili Öznur ÇALIK, Samsun Milletvekili Fatih ÖZTÜRK, Komisyon Uzman Yardımcısı Sezen CİVELEK katılmıştır.

Bilgilendirme Toplantısı:

Program kapsamında gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısına katılanlar şu şekildedir:

Vali Yardımcısı Özlem BOZKURT GEVREK
İl Emniyet Müdürü Ercüment YILMAZ
İl Jandarma Komutanı H. Abdullah DOĞAN
İBB Genel Sekreteri Ersu HIZIR
İBB Genel Sekreter Yardımcısı Ferda ESER
İl Sağlık Müdürü Dr. Mehmet ÖZKAN
İl Sağlık Müdür Yardımcısı Dr. Neşe Zeren NOHUTÇU
İl Milli Eğitim Müdürü M. Ragıp ÜYE
Sosyal Hizmetler İl Müdürü Zekeriya ERTAŞ
İl Müftüsü İbrahim ACAR
İl Dernekler Müdürü Bülent KORKMAZ
SHÇEK Proje Geliştirme Sorumlusu Rana DAYIOĞLU OYMAN
İnsan Hakları İl Masası Sorumlusu Hülya KELEŞ
İzmir Türk Kadınlar Birliği Temsilcisi Şermin AKMAN
Kadın Hakları Koruma Derneği Başkanı Engin DEMİR
E.Ü. Kadın Sorunları Araş. Merkezi Müdürü Prof. Dr. Belgin HOŞSU
E.Ü.T.F. Çocuk ve Ergen Sağlığı A.B.D. Prof. Dr. Cahide AYDIN
D.E.Ü.T.F. Çocuk ve Ergen Sağlığı A.B.D. Doç. Dr. Özlem GENCER
E.Ü.T.F. Çocuk Pol. A.B.D. Saniye ÇETİN
Vakıf Müdürü Erol YENGEN

Toplantıda;

TÜİK verileri katılımcılar tarafından değerlendirilmiş ve İzmir'in erken evlilikler konusunda Türkiye ortalamasının altında olduğu görülmüştür. Yüksek olan bazı köy ve beldelerin ise büyük ölçüde Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden göç aldığına, ailelerin burada da sosyal ve kültürel değerlerini devam ettirdiğine, işsizlik ve ekonomik nedenlerle kız çocuklarının eğitiminden feragat ederek, evliliklerini bir kurtuluş olarak gördüklerine değinilmiştir.

Konuyla ilgili olarak halkı bilinçlendirmek üzere hutbeler, vaazlar düzenlenmesi ve vatandaşlara el broşürleri dağıtılması, TV'de spot film hazırlanması; bölgesel veriler elde etmek adına akademisyenlerin, yüksek lisans ve doktora tezi olarak öğrencilerine bu konuyu vermeleri; askerlere erken yaşta evlilikler ve ana-baba eğitimi verilmesi; İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'nde şikayet ve ihbar hattı oluşturulması; çocuk sayısının yoğun olduğu bölgelerde aile planlaması ve doğum kontrol yöntemleri hakkında yapılan çalışmaların artırılması; ekonomik sıkıntıları bahane ederek özellikle kız çocuklarını okula göndermeyen ebeveynlerin bahanelerini ortadan kaldırmak üzere çalışmalar yapılması; evlilik için geçerli olan 17 yaş

sınırının korunması veya gerekiyorsa yasal düzenlemeyle 18 yaşa çıkarılması, yasal düzenlemelerin aksine davrandığı tespit edilen aileler hakkında caydırıcı birtakım cezai müeyyidelerin uygulanması; erken yaşta evlilikler konusunda eğitim seferberliği başlatılması, velilere ana-baba eğitimi verilmesi gibi çözüm önerilerine toplantıda yer verilmiştir.

SHÇEK İzmir Kadın Konukevi Ziyareti:

Alt Komisyon heyeti İzmir İli'ndeki incelemeleri kapsamında ayrıca SHÇEK İzmir Kadın Konukevi'ni ziyaret ederek burada kalan kadınlarla yüz yüze görüşmüş ve konukevinin şartları konusunda yetkililerden bilgi almıştır.

Konukevinde kalan erken yaşta evlilik ve gebelik yaşayan kız çocuklarının benzer özelliklerine bakıldığında;

Çocukların ailelerinin alt-sosyo ekonomik düzeyde olduğu,

Ebeveynlerden sadece birinin çalıştığı ve çoğunun da düzenli bir işte çalışmadığı, aile gelirin düzenli olmadığı,

Ailelerin tek ebeveynli parçalanmış aileler oldukları; boşanma, ebeveynlerden birinin ya da ikisinin vefatı, ebeveynlerden birinin aileyi terk etmesi gibi durumlarla karşılaştığı,

Çocuğun aile içinde aile üyelerinden birinden veya daha fazlasından fiziksel şiddet, psikolojik şiddet, zorla çalıştırılma gibi ihmal ve istismar öyküsünün olduğu;

Çocukların aile içinde yaşadıkları psikolojik ve ekonomik sıkıntılardan dolayı dışarıdaki kişilere kolaylıkla kanabildiği, evlilik vaadiyle cinsel birliktelik yaşadıkları, resmi nikâh olmadan dini nikâhla birlikte yaşadıklarının gözlemlendiği,

tespit edilmiştir.

SHÇEK İzmir Karşıyaka Çocuk Yuvası Ziyareti:

Alt Komisyon heyeti ayrıca SHÇEK Karşıyaka Çocuk Yuvası'nı da ziyaret ederek yuvada kalan çocukların yaşam koşulları hakkında yetkililerden bilgi almıştır.

C. ŞANLIURFA

22/10/2009 tarihinde Şanlıurfa İlinde yapılan inceleme programına;

Alt Komisyon Başkanı Malatya Milletvekili Öznur ÇALIK, Samsun Milletvekili Fatih ÖZTÜRK, Komisyon Uzman Yardımcısı Sezen CİVELEK katılmıştır.

Bilgilendirme Toplantısı:

Program kapsamında gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısına katılanlar şu şekildedir:

Vali Nuri OKUTAN
Belediye Başkan Vekili M. Fevzi YÜCETEPE
İl Jandarma Komutanlığından J. Alb. Şükrü CUMHUR
İl İnsan Hakları Kurulu Başkanı Şaban ERDOĞAN
Vali Yardımcısı Yıldırım MALGAÇ
İl Emniyet Müdürü Sabri DURMUŞLAR
İl Sağlık Müdürü Dr. Hasan DEMİR
İl Milli Eğitim Müdürü Hanifi ŞAHİN
İl Müftü Yardımcısı Uğur DEMİREL
Sosyal Hizmetler İl Müdürü Mehmet SELİMOĞLU
Sosyal Hizmet Uzmanı Neslihan BASMACI
Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı AD Öğretim Üyesi Doç. Dr. Zeynep ŞİMŞEK
İl Meclisi Üyesi Ömer AY
Şanlıurfa Belediyesi Kadın Erkek Eşitliği Komisyonu Başkanı Aysel GÖNCÜ
Kent Konseyi Yerel Gündem 21 Kadın Meclisi Başkanı Şerefnur ALPAN
Şanlıurfa Barosu Avukat Zerrin OĞUZ
Sosyal Demokrasi Vakfı Atilla AYDEMİR
Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Başkanı Gülşen HAMAVİOĞLU
Şanlıurfa Girişimci İşkadınları Derneği Başkanı Cevahir Asuman YAZMACI
BMOP Koordinatörü Tülay YILMAZ
İnsan Hakları Derneği Avukat Fahreddin KARADAĞ
KAMER Bölge İl Sorumlusu Rahime PEHLİVAN
Sevgiye Muhtaç Çocukları Koruma Derneği Başkanı Dilan AYGÜN
Yaşamevi Kadın Dayanışma Derneği Yeliz MELİK
Türkiye Yardımsevenler Derneği Havva ÖNCEL
Mazlumder YK Üyesi Songül PALA

Toplantıda;

Şanlıurfa İli'nde genel olarak eğitimin düşük düzeyde, doğurganlığın yüksek düzeyde olduğu; Belediyenin kadın sığınmaevinin olmadığı, bölgesel ve yöresel değerler yüzünden sığınmaevi açmanın zor olduğu, sığınmaevlerinde güvenlik konusunun başlı başına önemli bir unsur olarak değerlendirilmesi gerektiği; halk açısından erken yaşta evliliklerin bir sorun olarak değerlendirilmediği; 6. sınıfta başlayan okuldan kopmaların en önemli sebebinin erken yaşta yapılan evlilikler olduğu; evliliklerde söz sahibinin aileler ve aşiretler olduğu, sivil toplum örgütlerine erken evliliklerle ilgili şikâyetlerin gelmediği çünkü insanların bunun bilincinde olmadıkları; daha çok ekonomik sıkıntı içinde olan ailelerin kızlarını erken yaşta evlendirdikleri ifade edilmiştir.

SHÇEK Şanlıurfa Çocuk Yuvası Ziyareti:

Alt Komisyon heyeti Şanlıurfa İli'ndeki incelemeleri kapsamında ayrıca SHÇEK Şanlıurfa Çocuk Yuvası'nı ziyaret ederek burada kalan kız çocuklarıyla yüz yüze görüşmüş ve yuvanın şartları konusunda yetkililerden bilgi almıştır.

D. DİYARBAKIR

23/10/2009 tarihinde Diyarbakır İlinde yapılan inceleme programına;

Alt Komisyon Başkanı Malatya Milletvekili Öznur ÇALIK, Batman Milletvekili Ayla AKAT ATA, Komisyon Uzman Yardımcısı Sezen CİVELEK katılmıştır.

Bilgilendirme Toplantısı:

Program kapsamında gerçekleştirilen bilgilendirme toplantısına katılanlar şu şekildedir:

Vali H. Avni MUTLU
Büyükşehir Belediye Başkanlığından Muazzez ONUK ÖZDER
İl Jandarma Komutanlığından Eyüp ŞEKER
İl Milli Eğitim Müdürü Zülfi TOMAN
İl Sağlık Müdürü Vekili Dr. Nihat YAVUZ
İl Sağlık Müdürlüğü AÇSAP Şube Müdürü Seyfettin SARIBAŞ
İl Emniyet Müdürü Mustafa SAĞLAM
İl Emniyet Müdürlüğünden Süleyman HANÇERLİ
İl Müftüsü Ali MELEK
İl İnsan Hakları Kurulu Başkanı Suat SEYİTOĞLU
İl Sosyal Hizmetler Müdürü Oktay TAŞ
Dicle Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Aytekin SIR
Dicle Üniversitesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Mazhar BAĞLI
İHD Diyarbakır Şubesi Av. Muharrem ERBEY
Selis Kadın Derneği Harika PEKER
DİKASUM Uygulama Merkezi Halime SARI SABUNCU
Kardelen Kadınevi Zeynep DEMİR AKÇER
Kamer Vakfı Nilüfer YILMAZ
HAKYAD Vakfı Necla HATTAPOĞLU
TEGV Ayşen Sema TEKİN
Anadolu Girişimci İş Kadınları Derneği Federasyonu Nilüfer BARAN
Yenişehir Belediyesi EPİDEM Rozan KAHRAMAN
Sosyal Demokrasi Vakfı Atilla AYDEMİR

Toplantıda;

Kırsal kesimde malların bölünmemesi isteğiyle yakın akrabalarla zorla evlilik, ailede şiddet, medyada gördüklerine özenme, ailenin yaşadığı ekonomik sıkıntılar, kızların evlenerek sosyal statü kazanmak istemeleri, erkek ailelerinin kendilerine daha kolay uyum sağlaması için küçük yaşta gelin tercih etmeleri, yanlış dini algılar gibi unsurların erken evliliklere sebep olduğu, çözümün bilinç düzeyini artırmaktan geçtiği; Üniversiteler ve STK'ların konuyla yeterince ilgilenmediği, Diyarbakır'da hala kadınlara yönelik bir araştırma merkezinin bulunmadığı; kişilerdeki rol çatışmalarının anne-baba vazifelerini yerine getirmekte zorlanmalarına yol açtığı; 18 yaşın altındaki bütün evliliklerin çocukların ehliyetleri olmadığından zorla evlilik olarak tanımlanması gerektiği; toplumu aşağılayarak değil, aileyi yanımıza alarak bu sorunun çözülebileceği; bilimsel veri eksikliğinin olduğu, sosyolojik alan çalışması yapılması gerektiği; kızların serpilmeye başlamasının okuldan alınma sebebi olduğu; Diyarbakır'ın ortalaması 6,2 olan çok çocuklu bir yapıya sahip olmasının, zorunlu

göçün yol açtığı tahribatların, kadın istihdamı eksikliğinin erken evliliklere sebep olduğu; oluşturulacak veri tabanının, STK'ların konuyla daha çok ilgilenmelerinin, spot filmler yapılmasının, erken evliliklerin suç olduğunun anlatılmasının ve çocukların bu durum başlarına geldiğinde nereye başvuracaklarını bilmelerinin çözüm önerileri olarak düşünüldüğü; kadın istihdamının artırılmasına yönelik çalışmaların ve rol model olmaları sebebiyle kadın eğitimci sayısının artırılmasının gerektiği ifade edilmiştir.

SHÇEK Diyarbakır Kadın Konukevi Ziyareti:

Alt Komisyon heyeti Diyarbakır İli'ndeki incelemeleri kapsamında ayrıca SHÇEK Diyarbakır Kadın Konukevi'ni ziyaret ederek burada kalan kadınlarla yüz yüze görüşmüş ve konukevinin şartları konusunda yetkililerden bilgi almıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ERKEN YAŞTA EVLİLİĞE ÇÖZÜM ÖNERİLERİ

1) Yasal düzenlemeler:

Medeni Kanunumuzda açıkça belirtildiği üzere olağanüstü durumlar hariç evlenmek için bireylerin 17 yaşını doldurmuş olması gerekir. Hâkim kararıyla 16 yaşında yapılabilen evlilikler dışında 17 yaşın altındaki evliliklerin tamamı bu durumda hukuken geçersizdir. Üstelik yaş engeli yüzünden resmi olarak mümkün kılınmayan aile birliği dini nikâh yoluyla oluşturulmaya çalışılmakta ve söz konusu yöntem başlı başına bir hukuki sorun teşkil etmektedir. Erken yaşta evlilikleri önlemek mevcut Medeni Kanunun uygulanmasının çok sıkı şekilde takibiyle mümkündür. Erken yaşta evlilik sorunu mevcut yasal düzenlemeler uygulandığı takdirde büyük ölçüde çözülecektir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu arasındaki **uyumsuzluk giderilmelidir**. Taraf olduğumuz ve Anayasanın 90 ıncı maddesi gereği üst hukukumuz olan uluslar arası sözleşmelere uygun olacak şekilde Kanunlardaki çocuk tanımını belirleyecek bir düzenleme Adalet Bakanlığında talep edilmelidir.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunundaki konuyla ilgili cezaların caydırıcılığı artırılmalıdır. Kanunların uygulanmasında denetimi sağlayan mekanizmaların oluşturulması gerekmektedir.

4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanununun uygulanması için bilinç yükseltme toplantıları yapılmalıdır. Özellikle 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun “azmettirme” başlıklı 38 inci maddesi hususunda ailelerin bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.

2) Çocukların eğitimi:

Eğitim seviyesi arttıkça erken evliliklerin sayısı düşmektedir. Eğitim ayrıca dolaylı olarak da bireyin hayatına ilişkin temel karar mekanizmalarında daha etkin olmasını sağlamakta ve bir bilinç geliştirmektedir.

Çocukların zorunlu eğitim ve öğretimlerini tamamlamayan veliler tespit edilmeli ve haklarında caydırıcı önlemler alınmalıdır.

Örgün eğitim içinde yer alan çocuklar için erken yaşta evlenmenin sakıncalarının anlatıldığı kazanımlar müfredata eklenmelidir. Anne-çocuk sağlığı, üreme sağlığı gibi konular müfredatta yeterince yer almalıdır.

Geleneksel değerlerin hâkim olduğu ekonomik yönden geri bölgelerdeki bölge okulları ve pansiyonlarının sayıları artırılmalıdır.

1997 yılında 8 yıla çıkarılmış olan zorunlu eğitim, okul öncesi eğitimle birlikte 13 yıla çıkarılmalıdır.

“Haydi Kızlar Okula Kampanyası” gibi kızların okullaşma oranının artırılmasına yönelik kampanyalar düzenlenmelidir.

Küçük yaşta evliliklerin önlenmesi bakımından meslek edindirme kurslarına önem verilerek kadınların iş kurabilmeleri için imkanlar sağlanmalıdır.

3) Halkın eğitimi:

Okuma-yazma bilmeyen kadın oranının fazlalığı dolayısıyla kadınlarda okuma yazma oranını artırmak için **kadın okulları açılmalıdır**.

Aileler erken yaşta evliliklerin tıbbi, psikolojik ve sosyolojik sakıncaları konusunda ikna edilmelidir. Bu konuda **hem annenin hem de babanın eğitimi çok önemlidir ve bu eğitim sağlanmalıdır**.

Milli Savunma Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı'nın **askere alınan gençlere yönelik** uyguladıkları ortak projedeki **eğitim programına** Erken Evlilik konusunun da dâhil edilmesi sağlanmalıdır.

Cinsel istismar ve toplumsal halk sağlığı konusunda halkın bilinçlendirilmesi gerekmektedir. Okullar, sağlık ocakları ve halk eğitim merkezleri odaklı eğitim projeleri geliştirilerek **özellikle kırsalda farkındalığın artırılması sağlanmalıdır**.

Erken yaşta evliliklerin **sağlık açısından zararları** ile erken evliliğin sebep olduğu erken gebeliklerin meydana getireceği tehlikeler ve aile planlaması hakkında toplumun geneline yönelik **bilgilendirme çalışmaları** yapılması gerekmektedir.

Yine farkındalığı arttırmak adına toplumsal hayatı etkileyen **yazılı ve görsel basından** yararlanılmalıdır. Broşürler hazırlanarak yaygın dağıtımı sağlanmalıdır. **Spot filmler** hazırlanmalı, TV kanallarında yayınlanması sağlanmalıdır. Özellikle **Devlet büyüklerinin erken yaşta evliliğin sakıncalarına değinecekleri konuşmalarını** halka duyurmaları etkili olabilir.

Sorunlarla karşı karşıya kalındığında şikâyet başvurusu yapılacak birim ile SHÇEK'in telefon numaraları ve oluşturulacak bir **şikâyet hattının** irtibat numaraları kamuoyuyla paylaşılmalıdır.

4) Yanlış dini algıların ve geleneksel uygulamaların önlenmesi:

Yanlış dini bilgilerin düzeltilmesi, yanlış dini algıların önlenmesi; İslam dinine göre nikahın ne olduğunun, gerekçelerinin ve sonuçlarının toplumla paylaşılması; özellikle hutbe ve vaazlarda erken evliliğin sakıncalarına yer verilmesi ve Diyanet İşleri Başkanlığı'yla işbirliğine gidilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, dini nikahın temel unsurlarının rıza, denklik, alenilik, ilan, tescil gibi şartlar olduğu ve dolayısıyla resmi nikahın bütün bu şartları sağladığı toplumla paylaşılmalıdır.

Yine yanlış dini algıların düzeltilmesi açısından istenildiği takdirde geleneksel olarak kıyılabilen ve “dini nikah” olarak adlandırılan nikahın halk tarafından ifade edildiği üzere

sadece imamlar tarafından değil dini bilgiye sahip herhangi bir kişi tarafından da kıyılabilceği hususu yine hutbe ve vaazlar yoluyla toplumla paylaşılmalıdır.

Toplumdaki kanaat önderlerinin olumsuz sonuçları bulunan gelenekler ve sebep oldukları toplumsal sorunlar hakkındaki kabulleri oluşturulduktan sonra bu konuları halkla paylaşmaları sağlanmalıdır.

Muhtarların ve din görevlilerinin kanuni bilgiye sahip olmaları ve sorumluluklarını yeterince yerine getirmeleri sağlanmalıdır. 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun 230 uncu maddesine atfen verilen cezalar toplumla paylaşılmalıdır.

5) Erken evliliklerin tespiti:

Erken yaşta yapılan evliliklerdeki en önemli sorunlardan biri de bu evliliklerin resmi evlilik olmamasıdır. Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü'nden ve TÜİK'ten istenen resmi veriler gerçek tabloyu yansıtmamaktadır; çünkü bunlar çocuk evliliklerinde sadece 16 ve 17 yaş grubuna ait evlilikleri resmi olarak ellerinde bulundurabilmektedirler. Dini törenle gerçekleştirilen evliliklerin herhangi bir resmîyeti ve kaydı bulunmamaktadır. Alt Komisyonun çalışmaları sırasında çeşitli kamu kurum ve kuruluşlarından edinilen verilerle Ankara dışı inceleme çalışmalarında yerel teşkilatlar ve sivil toplum örgütlerinden edinilen veriler büyük oranda çelişmektedir. Devlet, bu konuda veri tabanı oluşturacak **bilimsel bir çalışma yaparak 18 yaş altı tüm yaş gruplarındaki evlilikleri ortaya çıkarmalıdır.**

Evliliklerin kayda geçirilmesi her anlamda çok önemlidir. İnsan Hakları Kurulları illerimizde ve ilçelerimizde daha aktif hale getirilerek bu evliliklerin araştırılması, farklı yol ve yöntemlerle tespitlere gidilmesi sağlanmalıdır.

Veri tabanı oluşturmak için üniversitelerde yüksek lisans ve doktora tezi olarak erken evlilikler konusunda öğrencilerin çalışmalar yapması teşvik edilmeli, akademisyenler konuyla ilgili konferanslar ve paneller düzenlenmelidir.

Şimdiye kadar konuyla ilgili çalışmalar yapan **sivil toplum örgütlerine** teşekkür ederek bundan sonrası için diğer sivil toplum örgütlerinin de konuya özel olarak eğilmeleri ve özellikle yerelde çalışmalar yapmaları sağlanmalıdır. **Sivil toplum örgütlerinin konuya hassasiyetle eğilmeleri toplumdaki farkındalık yaratma sürecini hızlandıracaktır.**

Sonuç olarak, erken yaşta evlilikler insan haklarının kullanılmasını engelleyen, kadının statüsünü düşüren ve çocukların başta eğitim olmak üzere temel haklarını ellerinden alan bir sorundur. Bu evlilikler toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen Türkiye'de mutlaka mücadele edilmesi gereken bir alandır.

Erken yaşta yapılan evliliklerin önlenmesi için bir ortak proje geliştirilmesi ve çözüme yönelik çalışacak kurumlarla ilgili koordinasyon görevinin Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı tarafından yapılması uygun görülmektedir. Söz konusu **çözüm ortakları** şu kurumlardır:

- Milli Eğitim Bakanlığı
- Sağlık Bakanlığı
- Diyanet İşleri Başkanlığının bağlı bulunduğu Devlet Bakanlığı
- Kadın ve Aileden Sorumlu Devlet Bakanlığı
- İçişleri Bakanlığı
- Adalet Bakanlığı
- Milli Savunma Bakanlığı
- Yerel Yönetimler
- Sivil Toplum Örgütleri
- Akademisyenler
- Medya

Çözüm ortaklarıyla erken evlilikler hakkında toplumu bilinçlendirme ve farkındalık yaratma süreci başlatılmalıdır.